

УДК 351.741:623.4][477]«364»

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.04>

МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ БОРОВИК,

кандидат педагогічних наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки;

 <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>,
e-mail: boroviknik86@gmail.com;

АНДРІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ НАДУТИЙ,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки;

 <https://orcid.org/0000-0002-0272-3005>,
e-mail: student.a.a.777@gmail.com;

БОГДАН ПАВЛОВИЧ ЛУКІН,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки;

 <https://orcid.org/0000-0002-4952-7407>,
e-mail: lukinbp@ukr.net

**ВИЗНАЧЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТАБЕЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Наукову статтю спрямовано на пошук шляхів удосконалення компонентів психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї. З метою вирішення завдань дослідження проведено аналіз джерел міжнародного та вітчизняного права, що регламентують застосування поліцейськими сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Виокремлено особливості правового регулювання застосування примусових поліцейських заходів в Україні в умовах воєнного стану. Наведено чинники, які впливають на прийняття поліцейськими рішення про можливість застосування табельної вогнепальної зброї. Здійснено порівняльну характеристику показників власників вогнепальної зброї на 100 тис. населення закордоном з аналогічним показником в Україні. Запропоновано шляхи комплексного поєднання зазначених напрямів психофізичної готовності до застосування табельної вогнепальної зброї.

Ключові слова: поліцейський, табельна вогнепальна зброя, психофізична підготовка, стрес, екстремальні умови, фізичні якості, медико-біологічні показники.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Певний час застосування стрілецької зброї було прерогативою армійських збройних формувань. Однак зараз ситуація змінилась, вогнепальна зброя, спеціальні та індивідуальні засоби захисту стали невід'ємними складовими екіпіровки поліцейського, що свідчить про особливе місце Національної поліції України в системі адміністративно-розпорядчого примусу, яка безпосередньо забезпечує публічну безпеку в країні.

Виконання поліцейськими службово-бойових завдань здійснюється у специфічних умовах, за яких застосування вогнепальної зброї є досить імовірним. Особливу роль при цьому відіграють правові та психофізіологічні компоненти застосування поліцейськими вогнепальної зброї, враховуючи правовий статус і високий рівень відповідальності. Як свідчить

практика, в умовах збройного протистояння ведення вогню поліцейським може відбуватися з будь-яких положень, при різному освітленні, незалежно від кліматичних умов, в обставинах жорсткого ліміту часу. Результатом цього буде гарантоване ураження цілі, а не випадкове влучання.

Сучасна концепція правоохоронної діяльності передбачає, що поліцейський – це окрема бойова одиниця, здатна діяти в умовах реальної загрози. У зв'язку із цим постає необхідність ретельного вивчення тактико-технічних характеристик табельної зброї, правових підстав її застосування, тактики дій в умовах ближнього бою з озброєним злочинцем.

Під час дії воєнного стану, коли сили оборони України гідно чинять опір збройному вторгненню російської федерації, питання

внесення конструктивних змін у тактику проведення спеціальних операцій та алгоритми дій поліцейських, які виконують службово-бойові завдання на деокупованих територіях, психофізіологічної готовності поліцейських до застосування вогнепальної зброї набувають об'єктивної необхідності. Ефективне застосування та використання вогнепальної зброї, з одного боку, залежить від дотримання особистої безпеки, з іншого, – постає питання захисту життя, здоров'я та майна громадян від протиправних діянь. Саме тому одним із ключових питань професійної підготовки поліцейських є вдосконалення психофізіологічної готовності майбутніх офіцерів поліції до застосування вогнепальної зброї.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є визначити пріоритетні напрями вдосконалення психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. Завданнями дослідження є:

- 1) проаналізувати особливості правового регулювання застосування поліцейськими вогнепальної зброї в зарубіжних країнах;
- 2) розкрити сучасний стан психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї в умовах воєнного стану;
- 3) дослідити компоненти психофізичної готовності поліцейських до застосування вогнепальної зброї.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Для вирішення поставлених завдань застосовано такі методи наукового пізнання: *теоретичні* – аналізу, систематизації та узагальнення наукових джерел, нормативно-правових актів – з метою розкриття правових підстав застосування вогнепальної зброї поліцейськими; *компаративного аналізу* – для характеристики зарубіжного досвіду професійної підготовки поліцейських до застосування вогнепальної зброї; *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування – для виявлення рівня сформованості психофізичної готовності поліцейських до застосування вогнепальної зброї; *математичні* – для обробки експериментальних даних, кількісного і якісного аналізу емпіричного матеріалу та інтерпретації результатів наукової праці.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Недоліки аксіоми «людина – зброя» в період сьогодення є глобальною загальнолюдською проблемою. Поява нових збройних конфліктів, загальне зубожіння населення провокують неконтрольоване розповсюдження вогнепальної зброї, про що свід-

чать дослідження, проведенні ООН: зараз у світі налічується 875 млн одиниць короткоствольної стрілецької зброї, більше $\frac{3}{4}$ з яких – у власності приватних осіб. Дослідження, проведені Женевським інститутом міжнародних досліджень, свідчать, що найбільшою кількістю власників короткоствольної вогнепальної зброї на 100 тис. населення є громадяни: США – 880 осіб, Швейцарії – 460 осіб, Фінляндії – 430 осіб. Однак, незважаючи на це, названі країни не є лідерами з кількості злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї. Для розуміння цієї обставини слід звернути увагу на дані, отримані Управлінням ООН з боротьби з незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю, які демонструють, що лідерами серед вчинення злочинів із застосуванням вогнепальної зброї на 100 тис. населення є: Албанія – 22,1 %, Бразилія – 21,7 %, Парагвай – 18,4 %. Продемонстровані факти вказують на низку аспектів зазначеного явища, до яких можна віднести: низьку правову культуру населення, недосконалість правового регулювання обігу вогнепальної зброї, низький рівень професійної підготовленості особового складу силових структур (Заросило, Федченко, 2016).

Станом на лютий 2022 р. Національною поліцією України офіційно було зареєстровано 694 тис. громадян України, які є власниками 868 тис. одиниць вогнепальної зброї, з якої 20 % складають зразки мисливської нарізної зброї, а решту – мисливська гладкоствольна зброя. При цьому керівництво МВС України зазначає, що на руках в українців може бути до 5 млн одиниць легкої вогнепальної зброї.

Працівники силових структур під час виконання професійних обов'язків мають право використовувати вогнепальну зброю у випадках і порядку, передбачених низкою нормативних актів міжнародного та українського законодавства. Якщо брати до уваги фактори, які не виключають можливість помилок, свавілля, потурання державних органів чи посадових осіб, постає доцільним питання розгляду зазначеної проблеми в науковому дискурсі (Біліченко, 2016).

З метою вирішення вказаних проблем низка закордонних та вітчизняних учених присвятили свої дослідження питанням правового регулювання застосування зброї силовими структурами, зокрема це О. М. Бандурка, В. В. Бондаренко (2017), А. Т. Комзюк, М. І. Єропкін, М. Е. Єфімов, О. С. Фролов, Б. Перроу та Б. Фаррелл, Е. Дж. Пініцотто. Питання вдосконалення психофізичної готовності поліцейського до застосування вогнепальної зброї

розглядали Є. Ф. Зеєр, Е. Г. Слободнюк, О. М. Дьорова, М. Г. Логачев, О. М. Лопаєва (2009). Водночас питання правової захищеності поліцейського у випадку застосування зброї, вдосконалення його психофізичної готовності під час затримання злочинця, який чинить збройний опір, вивчалися окремо, а не як цілісна педагогічна система.

Застосування вогнепальної зброї є кульмінаційним етапом у службовій діяльності поліцейського, оскільки цей процес складається з низки зовнішніх і внутрішніх взаємопов'язаних факторів, серед яких правові, соціальні-побутові, та психофізіологічні (Малічевський, 2003).

Розглянемо соціально-правові чинники застосування зброї поліцейськими, які виражаються у вільному виконанні дій в екстремальній ситуації з інтерпретацією її у правове поле (Логачев, 2017). З метою вдосконалення правової компетенції поліцейського у випадку застосування вогнепальної зброї вважаємо за доцільне проаналізувати акти міжнародного та вітчизняного законодавства.

Важливим джерелом міжнародного права, що регулює широкий спектр діяльності силових структур, є Кодекс поведінки ООН для посадових осіб із підтримання правопорядку, керівним документом постає Декларація про поліцію, ухвалена Парламентською Асамблеєю Ради Європи в 1979 р. Проаналізувавши зазначені нормативні акти, було встановлено, що застосування поліцейськими вогнепальної зброї повинно відбуватися тільки у разі необхідності, на законних підставах і згідно з алгоритмом «комунікація – переконання – фізична сила – спеціальні засоби – вогнепальна зброя».

Стандарти ООН передбачають застосування сили та вогнепальної зброї поліцейськими з дотриманням ключових аксіом, за яких в умовах, коли їх застосування неминуче, поліцейський повинен: виявляти стриманість і діяти пропорційно до дій правопорушника; мінімізувати шкоду і травмування та поважати й охороняти людське життя; забезпечувати надання медичної та іншої допомоги будь-яким пораненим або потерпілим особам у найкоротші терміни; забезпечити, щоб родичі або близькі друзі поранених чи потерпілих осіб були повідомлені у найкоротші терміни (Тьорло та ін., 2018).

Окреме місце серед джерел міжнародного права, що закріплюють порядок застосування поліцією вогнепальної зброї, посідають Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, ухвалені 27 серпня – 7 вересня

1990 р. Восьмим Конгресом ООН із запобігання злочинності та поведження з правопорушеннями, а також Рекомендації Комітету Міністрів державам – учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» від 2001 р.

Серед низки нормативно-правових актів українського законодавства, що закріплюють принципи політики держави стосовно дотримання прав людини і громадянина, ключове місце посідає Конституція України, в якій зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Порядок застосування поліцейськими вогнепальної зброї передбачений не тільки Конституцією, а й Кримінальним кодексом України, який регулює питання правомірності застосування поліцією вогнепальної зброї (статті 364–365). Він також визначає термін «перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця». Так, відповідно до ч. 2 ст. 38 КК України перевищенням заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, визнається умисне заподіяння особі, що вчинила злочин тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання злочинця. Перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, має наслідком відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 цього Кодексу.

Однак не слід забувати, що працівники поліції не несуть кримінальної відповідальності за шкоду, заподіяну під час виконання службових обов'язків із запобігання суспільно небезпечним посяганням і затриманню злочинців, у випадках, коли вони не здійснили перевищення заходів, необхідних для правомірного затримання правопорушника (Цуркан та ін., 2020).

Також у ст. 12 КК України наявна класифікація кримінальних правопорушень. Так, поліцейський може застосовувати вогнепальну зброю тільки, якщо вчиняється злочин із категорії тяжких або особливо тяжких. Спеціальними положеннями базових принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами органів правопорядку передбачена заборона на застосування вогнепальної зброї поліцейськими проти людей, крім самозахисту поліцейського або захисту інших

осіб від неминучої загрози смерті або серйозного травмування, з метою недопущення вчиненню особливо тяжкого злочину, пов'язаного із загрозою життя, для арешту особи, яка становить таку загрозу та чинить опір законним вимогам поліцейського, або для запобігання втечі такої особи, і тільки тоді, коли менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей.

Статтею 43 Закону України «Про Національну поліцію» передбачений певний алгоритм, яким повинен керуватися поліцейський під час застосування вогнепальної зброї. Перед її застосуванням він зобов'язаний заздалегідь попередити особу про можливість застосування зброї та надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи та/або поліцейського чи інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим. У п. 5 цієї ж статті закріплено категорії осіб, до яких заборонено застосовувати вогнепальну зброю, зокрема до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Однак під час дії в Україні воєнного стану законодавцем були запроваджені зміни до чинних норм, зокрема поліцейський має право застосовувати заходи примусу стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без урахування вимог та заборон, передбачених ст. 43, частинами 4 і 5 ст. 45, ч. 9 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію».

Отже, згідно з ч. 1 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» застосування вогнепальної зброї поліцейським є найбільш суворим заходом примусу та можливе лише у виняткових випадках. Причому поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу, а також якщо відвернення чи припинення нападу неможливо досягнути іншими засобами (частини 7 та 8 ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію»). Поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю тільки у випадках, якщо вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, які доцільно класифікувати на злочини:

проти життя або здоров'я – поліцейського або інших осіб, зокрема членів його сім'ї (пункти 1–2 ч. 4 ст. 46); проти волі – якщо особу незаконно позбавлено волі (п. 3 ч. 4 ст. 46); проти власності та порядку управління (п. 4 ч. 4 ст. 46). Також законодавцем закріплені підстави для застосування зброї під час затримання злочинця, який: вчиняє будь-який тяжкий або особливо тяжкий злочин, якщо він намагається втекти (п. 5 ч. 4 ст. 46); чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського (п. 6 ч. 4 ст. 46).

Окремим пунктом Закону України «Про Національну поліцію» надано право поліцейському застосовувати вогнепальну зброю з метою зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського (п. 7 ч. 4 ст. 46). Однак у такому випадку слід переконатися, що дії водія є такими, які створюють небезпеку чи можуть завдати шкоди.

Вогнепальна зброя без попередження може бути застосована у випадках: якщо особа, яку затримує поліцейський, намагається наблизитися до нього, скоротивши визначену відстань, або доторкнутися до зброї; у разі збройного нападу, а також раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей; якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу; якщо особа чинить збройний опір; для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю (пункти 1–5 ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»).

У ч. 11 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено гарантії безпеки поліцейського під час затримання підозрюваних у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки у них документів, з яких випливає те, що поліцейський має право привести у готовність вогнепальну зброю і направити її на особу, тим самим невербально попередивши про можливість застосування зброї.

Окремо слід сказати про ч. 2 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», в якій передбачені умови, за яких за працівником поліції закріплюється табельна вогнепальна зброя: поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови,

що він пройшов відповідну спеціальну підготовку. Термін «відповідна спеціальна підготовка» закріплений у відомчих підзаконних нормативно-правових актах, серед яких Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене Наказом МВС України від 26 січня 2016 р., Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затверджена Наказом МВС України від 1 лютого 2016 р., Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу у поліції, затверджене Наказом МВС України від 16 лютого 2016 р., Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21 серпня 1998 р. тощо (Черненко, 2016).

Також для визначення правомірності застосування поліцейськими табельної вогнепальної зброї необхідно керуватися судовою практикою. Пленум Верховного Суду України у Постанові «Про судову практику у справах про необхідну оборону» від 26 квітня 2002 р. № 1 роз'яснив, що для того, щоб установити наявність або відсутність ознак перевищення меж необхідної оборони, суди повинні враховувати не лише відповідність чи невідповідність зброї захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини. Якщо суд визнає, що в діях особи є перевищення меж необхідної оборони, у вирокі слід зазначити, в чому саме воно полягає. Із наведеного зрозуміло, що судова практика також здійснюється з прийняттям рішення окремо в кожній ситуації та передбачає можливість «виняткового випадку» (Цуркан та ін., 2020).

Враховуючи зазначене вище, було встановлено, що в національному законодавстві правильно були імплементовані більшість норм міжнародного законодавства, які регулюють питання застосування поліцейськими вогнепальної зброї. Використання позитивного досвіду в регламентації цих питань стало

базисом для національного законодавства, що дозволяє стверджувати про наявність правової захищеності під час застосування зброї в службово-бойовій діяльності (Малічевський, 2003).

В. В. Паламарчук (2013) зазначає, що до соціально-побутових чинників, які впливають на прийняття рішення поліцейськими про застосування табельної вогнепальної зброї, належать:

- суперечності на релігійному рівні, насамперед це пов'язано з тим, що більшість громадян України сповідують різні течії християнства, в якому поняття вбивство є великим тягарем (це може призвести до повного гальмування дій поліцейського в екстремальних умовах);

- суперечності на професійному рівні, які виявляються в невизначеності поліцейського щодо правомірності застосування табельної вогнепальної зброї, недосконалості в навичках і тактиці дій проти озброєного злочинця.

О. М. Дьорова (2019) виокремлює чотири компоненти психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї: психологічна, фізична, тактико-спеціальна, стрілецька.

І. Ю. Горелов (2013) зазначає, що компонентами психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї є:

- комплекс спеціальних професійних знань, умінь і навичок, які визначають їх здатність правомірно застосовувати зброю;

- мотиваційне санкціонування конкретних професійних дій;

- індивідуальні особливості поліцейського.

М. Г. Логачев (2017; 2018) зазначає, що психофізична готовність поліцейського до застосування табельної вогнепальної зброї складається з психологічної та бойової готовності, а компонентами бойової готовності є фізична, вогнева, тактико-спеціальна підготовка. Психологічна готовність поліцейського до застосування табельної вогнепальної зброї полягає у здатності поліцейського керувати психологічними процесами у складних, екстремальних умовах, що передбачає вміння мислити, як переможець, допрацьовувати ситуацію до її логічного вирішення, уникати самовпевненості (Ваврик, 2013).

На ефективність стрільби безпосередньо впливають деякі функції головного мозку: пам'ять; асоціативні процеси; діяльність рецепторів, які сприймають зовнішні подразники; свідоме керування м'язами; хімічні процеси в організмі тощо. Так, було встановлено, що у стрільців під час прицілювання на електроенцефалограмі відбувається виражений

альфа-ритм. Психологом Б. Г. Ананьевим (1977) було доведено, що бінокулярний зір (двома очами) досягається за рахунок «поєднання різних монокулярних функцій». При цьому бінокулярний зір людини є більш досконалим, ніж функції кожного ока окремо.

Учений-нейрофізіолог, фахівець із поведінкової оптометрії Е. Годніг тривалий час займався визначенням візуальних навичок, найбільш важливих для стрільця. Він вважає, що найбільш важливими психофізіологічними факторами, що безпосередньо впливають на влучність і швидкість реакції поліцейських під час стрільби, є: гострота зору – це навичка в деталях визначати статичний або рухомий об'єкт, що суттєво впливає на швидкість прицілювання; периферійний зір – за допомогою нього можливо контролювати повний оперативний простір, передбачати пересування супротивника, визначати потенційні цілі з метою недопущення влучення в невинних; сприйняття глибини – це важлива професійна здібність, яка дозволяє реально оцінювати відстань між супротивниками; гнучкість фокусування уваги – дозволяє здійснити влучний постріл та оперативно перенести вогонь на наступну ціль; моторна пам'ять – дає можливість стрільцю виконувати постріли автоматично, що суттєво впливає на інтенсивність ведення вогню (Логачев, 2018).

Фізична готовність поліцейського до застосування табельної вогнепальної зброї полягає в достатньому рівні розвитку фізичних якостей (витривалість, сила, швидкість, гнучкість, координація рухів), що дозволить йому ефективно приймати стрілецькі стійки, вчасно здійснювати заміну магазинів, оперативно проводити зміну позицій для стрільби (Боровик, Партико, Хацаюк, 2022). Зазначимо, що більшою мірою на ефективне застосування поліцейським табельної вогнепальної зброї впливає достатній рівень розвитку спритності та координації рухів. На думку В. В. Бондаренка (2017), під спритністю і координаційними здібностями поліцейських розуміють здатність швидко, точно, цілеспрямовано, економно та винахідливо, інакше кажучи, найбільш досконало вирішувати рухові завдання (особливо складні й такі, що виникають раптово). У повсякденній руховій діяльності різні координаційні здібності виявляються в тісній взаємодії між собою та з іншими фізичними якостями. Тому якщо для розвитку фізичних якостей і вдосконалення техніки використовуються складнокоординаційні вправи, то одночасно вдосконалюється спритність. Вибіркове вдосконалення будь-якої координаційної

здібності сприяє вдосконаленню фізичних якостей та інших здібностей.

Існує орієнтовний перелік вправ, направлених на розвиток професійної спритності поліцейських: спеціальні акробатичні вправи; вправи для розвитку вестибулярного апарату; жонгливання; спортивні (контактні) ігри; вправи на координаційній драбині. Розглянемо деякі спеціально-підготовчі вправи, що виконуються з вогнепальною зброєю та спрямовані на засвоєння техніки і тактики стрільби.

Спеціальні підготовчі вправи класифікують на формуючі та розвиваючі. Формуючі вправи закріплюють навички виконання пострілу, а розвиваючі забезпечують вдосконалення фізичних і психологічних якостей стрільця. Зазначені категорії вправ виконуються комплексно, що пов'язано з їхнім взаємозв'язком. До вправ, що виконуються з незарядженою зброєю, належать:

- тривале перебування в положенні наповітря без зброї, зі зброєю в різних стійках (лежачи, стоячи, з коліна) без прицілювання;
- тривале перебування в позі наповітря з обтяженою або полегшеною зброєю (1,5–2 кг зброї) без прицілювання;
- тривале утримання зброї в точці (районі) прицілювання;
- імітація пострілу;
- імітація пострілу з полегшеним або посиленним спуском.

До вправ, що виконуються з виконанням пострілів, належать:

- стрільба по мішені зменшених розмірів;
- стрільба по мішенях, розташованих на різній висоті (для тренування стійкості доцільно застосовувати різні критичні рівні висоти мішені);
- стрільба з виконанням різноманітних способів управління спуском: поступово-поворотний, ступінчастий, комбінований, пульсуючий, спуск із попередженням, вільним ходом різної довжини і натягу;
- стрільба з чергуванням сильних і слабких патронів;
- виконання пострілів із мінімальною кількістю патронів (за вказівкою інструктора/викладача);
- стрільба з різними проміжками відпочинку між серіями;
- стрільба сидячи. У положенні сидячи на стільці прицілитися, при цьому рухати ногами і частково тулубом заборонено. Увага стрільця сконцентрована тільки на утриманні зброї в районі прицілювання. Сидячи на стільці, стрілок утримує зброю за допомогою верхніх м'язів тулуба і м'язів рук. Це сприяє розвитку їх сили;

– стрільба з різних дистанцій. Здебільшого застосовується для роботи з новачками: починати стріляти, наприклад, з малокаліберного пістолета з дистанції 10 м, а потім збільшувати відстань (Поливанюк та ін., 2019).

Вогнева (стрілецька) готовність поліцейського до застосування табельної вогнепальної зброї полягає в досконалому дотриманні заходів безпеки, знаннях матеріальної частини та правил експлуатації зразків, що перебувають на озброєні поліції, основ умілого володіння зброєю (Поливанюк та ін., 2019).

Важливе значення у фізичному компоненті, що впливає на ефективність стрільби, має правильне дихання. Дихальну прицільну паузу краще робити на напіввдиху або невеликому вдиху, щоб було зручно для конкретного стрільця. На тлі значних фізичних і психоемоційних переживань організм потребує більше кисню, тому краще виконувати постріл на вдиху, його глибина повинна бути помірною, тому що глибокий вдих викликає напруження м'язів грудної клітини та плечового поясу, що впливає на тремтіння рук і зброї.

Працівники практичних підрозділів Національної поліції України зазначають, що однією з прогалин сучасного стрілецького озброєння поліції є відсутність «планки Пікатіні», на яку можна встановити додаткове обладнання до пістолету: лазерні цільказівники, тактичні ліхтарі тощо. Для проектування та виготовлення нових моделей вогнепальної зброї для підрозділів Національної поліції використовуються новітні розробки фахівців. Наприклад, компанія «Yardarm» зі Сполучених Штатів Америки виявляє значний інтерес до правоохоронних органів своєї держави, працює над вдосконаленням і покращенням рівня озброєння патрульних поліцейських. Ця компанія виготовляє спеціальні датчики, які кріпляться до пістолета. Механізм має акселерометр і магнітометр, за допомогою яких можна визначити: знаходиться пістолет в побуті чи ні; його місцезнаходження; час, коли пістолет зарядився і коли був здійснений постріл.

Тактико-спеціальна готовність поліцейського до застосування табельної вогнепальної зброї – це сукупність знань, умінь і навичок, якими він користується під час застосування вогнепальної зброї в умовах патрулювання (пішого, рухомого), огляду будівлі (зовнішнього, внутрішнього), зупинки транспортного засобу (з невідомим та високим ризиком), проведення евакуації потерпілого з дотримання тактичних принципів, таких як: психологія переможця, контакт прикриття, правило «один плюс один», укриття-прикриття, час-

відстань, сигнал небезпеки, усні команди (Логачев, 2018).

Вибір цілі поліцейським має відбуватися за принципом відкриття вогню відносно злочинця, який озброєний автоматичною зброєю, що знаходиться зі зброєю найближче. При цьому дії поліцейського мають бути несподіваними та агресивними для противника, швидкість застосування зброї має бути максимальною, але не на шкоду влучності та акуратності, несподіваність дій повинна бути забезпечена проведенням відволікаючих маневрів.

Важливим елементом тактико-спеціальної готовності поліцейського до застосування табельної вогнепальної зброї є ефективна тактична комунікація. Тактика комунікації поліцейського присутня від моменту прибуття на місце події до моменту застосування поліцейським заходів примусу. Правильно обраний поліцейським тактичний прийом комунікації може призвести до ескалації та навпаки. У випадках, коли тактична комунікація поліцейського не досягла позитивного результату, він при застосуванні табельної вогнепальної зброї повинен здійснювати комунікацію із правопорушником, з напарником, з додатковими підрозділами поліції, з черговою частиною, з іншими службами (Боровик та ін., 2022).

Для вирішення окреслених завдань і встановлення компонентів психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї було проведено анкетування слухачів курсів поліцейських офіцерів громад, які мають стаж роботи в поліції не менше 5 років на різних посадах: оперуповноважений, слідчий, дільничний, патрульний, інспектор роти швидкого реагування батальйону поліції спеціального призначення. Тобто професіограма посад передбачає можливість застосування превентивних і примусових заходів втручання. Було опитано 90 осіб.

Під час опрацювання результатів анкетування було встановлено, що при застосуванні поліцейських заходів примусу 95 % ситуацій супроводжувалися затриманням особи та конвоюванням її у відділ поліції, у 5 % такі заходи не проводились у зв'язку з припиненням здійснення особою протиправних дій та подальшим виконанням законних вимог поліцейських. Що стосується затримання, то в 75 % ситуацій застосовувалися заходи фізичного впливу, у 21 % – гумовий кийок і засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії. Демонстрація табельної вогнепальної зброї відбувалась у 3 % ситуацій, а в 1 % ситуацій відбулося застосування зброї на ураження. Вказані дані продемонстровані на рис. 1.

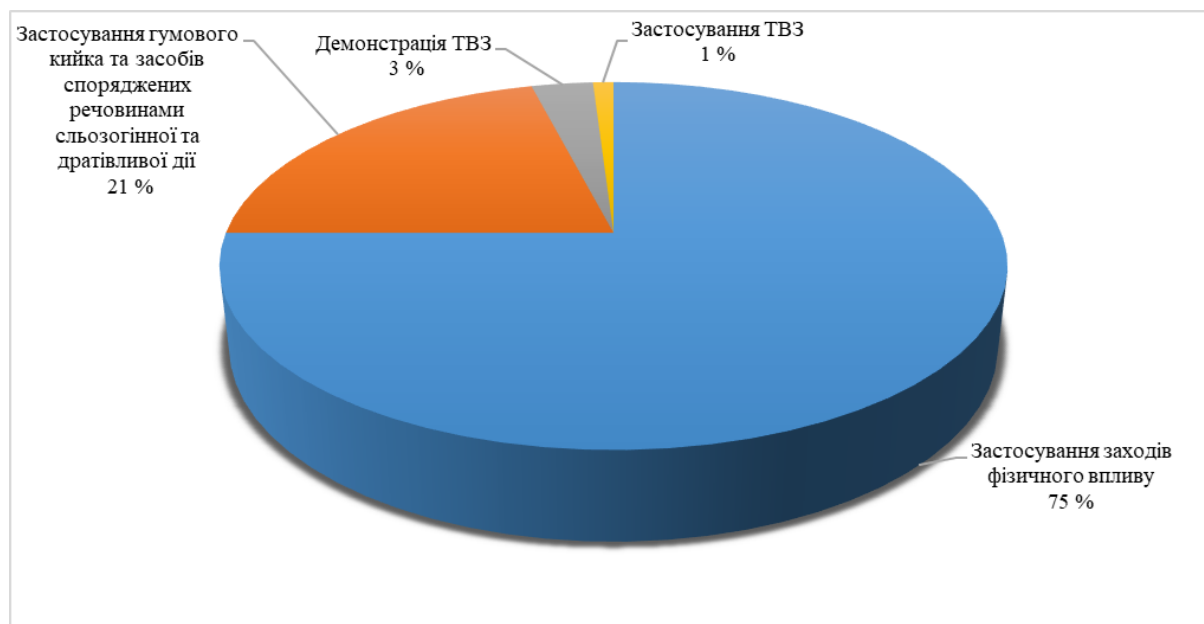

Рис. 1. Співвідношення видів поліцейських заходів примусу

Окремо проводилось анкетування п'яти осіб, які під час виконання своїх обов'язків застосовували табельну вогнепальну зброю. Виявилось, що троє поліцейських виконували від двох до п'яти пострілів з дистанції до 8 м, при цьому вони відчували значну пітливість долонь, прискорення серцебиття і підвищення тиску, відчували порушення координації рухів, що не дозволяло їм прийняти стійке положення для стрільби, погіршення зорового контакту. Двоє поліцейських були впевнені, що ефективне застосування табельної вогнепальної зброї впливали відволікаючі фактори, серед яких час доби, погодні умови, кількість правопорушників, наявність засобів індивідуального захисту.

Зважаючи на повномасштабне вторгнення російської федерації, було засвідчено факт, що поліцейські неодноразово виконували нетипові завдання зі зброєю в руках. Вказане вище передбачає вдосконалення навичок володіння табельною вогнепальною зброєю, а

також отримання навичок застосування зразками більш важкого озброєння (Okhrimenko et al., 2021).

ВИСНОВКИ. Отже, проведене дослідження свідчить, що працівники поліції під час виконання професійних обов'язків повинні бути готовими до застосування табельної вогнепальної зброї, яке повинно відбуватися тільки згідно з нормами міжнародного та національного законодавства. Отримані дані опитування поліцейських дозволили встановити компоненти психофізичної готовності працівників поліції до застосування табельної вогнепальної зброї: фізична, психологічна, вогнева (стрілецька) і тактико-спеціальна готовність.

Вбачаємо за доцільне в подальших дослідженнях сформулювати комплексне поєднання напрямів готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї з використанням інноваційних методів навчання, вирішенням алгоритмів типових завдань поліцейської діяльності.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. М. : Наука, 1977. 380 с.
2. Біліченко В. В. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.) / МВС України, Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2016. С. 390–393.
3. Бондаренко В. В. Проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка*. 2017. № 11. С. 24–28.
4. Боровик М. О., Забора А. В., Колісниченко В. В., Надутий А. В., Коваль А. Д. Вдосконалення тактики комунікації поліцейських під час виконання професійних завдань. *Наука і техніка сьогодні. Серія: Педагогіка*. 2022. Вип. 12. С. 107–118. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12\(12\)-107-117](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12(12)-107-117).

5. Боровик М., Партико Н., Хацаюк О. Спеціальна фізична підготовка майбутніх офіцерів-правоохоронців : монографія. Chisinau : Dodo Books Indian Ocean Ltd, 2022. 85 с.
6. Боровик М., Патрико Н., Хацаюк О. Спеціальна фізична підготовка майбутніх офіцерів поліції : монографія. Chisinau : Dodo Books Indian Ocean Ltd, 2022. 85 с.
7. Ваврик Л. В. Психологічні передумови успішної діяльності правоохоронців в екстремальних умовах. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. № 14 (1). С. 33–41.
8. Горелов І. Ю. Про засоби розвитку у курсантів вищого навчального закладу Міністерства внутрішніх справ України емоційної стійкості до психологічного тиску з боку правопорушника під час застосування вогнепальної зброї. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_1_13.pdf (дата звернення: 22.12.2022).
9. Дьорова О. М. Різновиди психофізичної готовності поліцейського кримінальної поліції в контексті нормативно-правового забезпечення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4, ч. 3. С. 141–145. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.3.32>.
10. Заросило В. О., Федченко О. С. Реалізація зарубіжного досвіду в процесі трансформації міліції України у Національну поліцію України: адміністративний аспект. Київ : Леся, 2016. 216 с.
11. Ігнатенко Н. В. Розвиток фізичної витривалості студентів вищих навчальних закладів з використанням різних рухових режимів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 18 с.
12. Клименко І. В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських : монографія. Харків : Фолю, 2018. 424 с.
13. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування поліцією вогнепальної зброї : навч. посіб. Харків, 2018. 232 с.
14. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування поліцією вогнепальної зброї. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 199–204.
15. Лопаєва О. М. Психологічна підготовка курсантів для виконання вправ стрільби з бойової зброї на заняттях з вогневої підготовки в Академії митної служби України // *Новини от добрата науки – 2009 : Міжнар. наук.-практ. конф. (Болгарія, Софія, 17–25 трав. 2009 р.)*. Софія, 2009. Т. 15. С. 45–50.
16. Малічевський В. І. Психологічні методи вогневої підготовки в підрозділах органів внутрішніх справ МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2003. 263 с.
17. Навчання поліцейських на початковому етапі вогневої підготовки : метод. рек. / за заг. ред. В. Д. Поливанюка. Дніпро : ДДУВС, 2019. 52 с.
18. Основи професійної підготовки поліцейських : зб. метод. рек. / О. І. Тьорло, В. М. Синенький, Ю. Р. Йосипів та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 297 с.
19. Паламарчук В. В., Арутюнов С. О., Дьоміна М. С. Аналіз психологічної готовності застосування вогнепальної зброї працівниками міліції. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1. С. 156–165.
20. Цуркан О. П., Тулінов В. С., Гурський В. Є., Голик В. А. Вогнева підготовка: теоретичний розділ для постійного та перемінного складу Донецького юридичного інституту МВС України, поліцейських Національної поліції України. Кривий Ріг : Вид-во ДЮІ МВС України, 2020. 100 с.
21. Черненко А. П. Європейський досвід підготовки поліцейських та можливість його використання в Україні // *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпротеровськ, 17 берез. 2016 р.) / МВС України, Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2016. С. 66–69.*
22. Okhrimenko I. M., Hrebenuk M. O., Borovyk M. O., Krasnopolskyi M. M., Rodionov M. O., Kuzenko Yu. I., Korak Ye. O. Sport classes as effective means for psychophysical health improvement of representatives of the security and defense sector. *Official Journal of the Polish Medical Association*. 2021. Vol. 47, Iss. 5. Pp. 1142–1147. DOI: <https://doi.org/10.36740/wlek202105118>.

Надійшла до редакції: 26.12.2022

Прийнята до опублікування: 19.01.2023

REFERENCES

1. Ananev, B. G. (1977). *On the problems of modern human knowledge*. Science.
2. Bilichenko, V. V. (2016, March 21). *World experience in training police personnel and its implementation in Ukraine* [Conference presentation abstract]. International Scientific and Practical Conference “World experience in training police personnel and its implementation in Ukraine”, Dnipropetrovsk, Ukraine.
3. Bondarenko, V. V. (2017). Problems of professional preparedness of patrol police units employees. *Proceedings of the National Aviation University*, 11, 24-28.
4. Borovyk, M. O., Zabora, A. V., Kolisnichenko, V. V., Naduty, A. V., & Koval, A. D. (2022). Improvement of professional communication tactics during the performance of professional tasks. *Science and Technology Today*, 12, 107-118. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12\(12\)-107-117](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12(12)-107-117).

5. Borovyk, M., Partyko, N., & Khatsaiuk, O. (2022). *Special physical training of future law enforcement officers*. Dodo Books Indian Ocean Ltd.
6. Borovyk, M., Partyko, N., & Khatsaiuk, O. (2022). *Special physical training of future police officers*. Dodo Books Indian Ocean Ltd.
7. Chernenko, A. P. (2016, March 17). *European experience of police training and the possibility of its use in Ukraine* [Conference presentation abstract]. International Scientific and Practical Conference “World experience in training police personnel and its implementation in Ukraine”, Dnipropetrovsk, Ukraine.
8. Dorova, O. M. (2019). Varieties of psychophysical readiness of a criminal police officer in the context of regulatory and legal support. *South Ukrainian Law Journal*, 4(3), 141-145. <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.3.32>.
9. Horelov, I. Yu. (2013). About means of developing emotional resistance to psychological pressure from the offender during the use of firearms in cadets of the higher educational institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 1. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_1_13.pdf.
10. Ihnatenko, N. V. (2015). *Development of physical endurance of students of higher educational institutions using different movement modes* [Candidate thesis, National Pedagogical Dragomanov University].
11. Klymenko, I. V. (2018). *Psychological principles of professional training of police officers*. Folio.
12. Logatchev, M. G. (2017). Legal and psychological aspects of using firearms by police personnel. *Law and Safety*, 4(67), 199-204.
13. Lohachev, M. H. (2018). *Legal and psychological aspects of police use of firearms*. Kharkiv.
14. Lopaieva, O. M. (2009, May 17-25). *Psychological preparation of cadets for firing exercises with combat weapons at fire training classes at the Academy of the Customs Service of Ukraine* [Conference presentation abstract]. International Scientific and Practical Conference “Good Science News – 2009”, Sofia, Bulgaria.
15. Malichevskiy, V. I. (2003). *Psychological methods of fire training in the internal affairs units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine* [Candidate dissertation, National Academy of Internal Affairs].
16. Okhrimenko, I. M., Hrebenuk, M. O., Borovyk, M. O., Krasnopolskyi, M. M., Rodionov, M. O., Kuzenko, Yu. I., & Korak, Ye. O. (2021). Sport classes as effective means for psychophysical health improvement of representatives of the security and defense sector. *Official Journal of the Polish Medical Association*, 47(5), 1142-1147. <https://doi.org/10.36740/wlek202105118>.
17. Palamarchuk, V. V., Arutiunov, S. O., & Domina, M. S. (2013). Analysis of psychological readiness to use firearms by police officers. *Legal psychology and pedagogy*, 1, 156-165.
18. Polyvaniuk, V. D. (Ed.). (2019). *Training of police officers at the initial stage of fire training*. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.
19. Torlo, O. I., Synenkyi, V. M., Yosypiv, Yu. R. et al. (2018). *Basics of professional training of police officers*. Lviv State University of Internal Affairs.
20. Tsurkan, O. P., Tulinov, V. S., Hurskyi, V. Ye., & Holyk, V. A. (2020). *Fire training: theoretical section: for permanent and temporary staff of the Donetsk Legal Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, police officers of the National Police of Ukraine*. Publishing House of the Donetsk Legal Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.
21. Vavryk, L. V. (2013). Psychological prerequisites for the successful activity of law enforcement officers in extreme conditions. *Disaster and Crisis Psychology Problems*, 14(1), 33-41.
22. Zarosylo, V. O., & Fedchenko, O. S. (2016). *Implementation of foreign experience in the process of transformation of the militia of Ukraine into the National Police of Ukraine: administrative aspect*. Lesia.

Received the editorial office: 26 December 2022

Accepted for publication: 19 January 2023

НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ БОРОВИК,

*кандидат педагогических наук,
Харьковский национальный университет внутренних дел,
кафедра тактической и специальной физической подготовки;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>,
e-mail: boroviknik86@gmail.com;*

АНДРЕЙ ВАЛЕРИЕВИЧ НАДУТЫЙ,

*Харьковский национальный университет внутренних дел,
кафедра тактической и специальной физической подготовки;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0272-3005>,
e-mail: student.a.a.777@gmail.com;*

БОГДАН ПАВЛОВИЧ ЛУКИН,

*Харьковский национальный университет внутренних дел,
кафедра тактической и специальной физической подготовки;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4952-7407>,
e-mail: lukinbp@ukr.net*

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОМПОНЕНТОВ ПСИХОФИЗИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ
ПОЛИЦЕЙСКИХ К ПРИМЕНЕНИЮ ТАБЕЛЬНОГО ОГНЕСТРЕЛЬНОГО
ОРУЖИЯ В УСЛОВИЯХ ВОЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ**

Научная работа направлена на поиск путей совершенствования компонентов психофизической готовности полицейских к применению табельного огнестрельного оружия. С целью решения задач исследования проведен анализ источников международного и отечественного права, регламентирующих применение полицейской силы, специальных средств и огнестрельного оружия. Выделены особенности правового регулирования применения принудительных полицейских мер в Украине в условиях военного положения. Указаны факторы, которые влияют на принятие полицейскими решения о возможности применения табельного огнестрельного оружия. Проведена сравнительная характеристика показателей владельцев огнестрельного оружия на 100 тыс. населения за границей с аналогичным показателем в Украине. Предложены пути комплексного сочетания указанных направлений психофизической готовности к применению табельного огнестрельного оружия.

***Ключевые слова:** полицейский, табельное огнестрельное оружие, психофизическая подготовка, стресс, экстремальные условия, физические качества, медико-биологические показатели.*

MYKOLA OLEKSANDROVYCH BOROVYK,

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Tactical and Special Physical Training;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>,
e-mail: boroviknik86@gmail.com;*

ANDRII VALERIIOVYCH NADUTYI,

*Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Tactical and Special Physical Training;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0272-3005>,
e-mail: student.a.a.777@gmail.com;*

BOHDAN PAVLOVYCH LUKIN,

*Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Tactical and Special Physical Training;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4952-7407>,
e-mail: lukinbp@ukr.net*

**DETERMINING THE COMPONENTS OF THE PSYCHOPHYSICAL READINESS
OF POLICE OFFICERS TO USE SERVICE FIREARMS UNDER MARTIAL LAW
CONDITIONS**

The scientific work is aimed at finding ways to improve the components of the psychophysical readiness of police officers to use service firearms. In order to solve the research tasks, an

analysis of the sources of international and domestic law regulating the use of force, special means, and firearms by the police has been carried out, including the UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials, the Declaration on the Police, Basic Principles of the Use of Force and Firearms by Officials on maintaining law and order, the Constitution of Ukraine, the Criminal Code of Ukraine, the Law of Ukraine “On the National Police”, Regulations on the organization of official training of employees of the National Police of Ukraine, Instructions on safety measures when handling weapons, Regulations on the organization of initial professional training of police officers who are first accepted on police service.

The algorithm for applying coercive police measures proposed by the UN has been considered, that is communication – persuasion – physical force – special means – firearms. A comparative characterization of the indicators of firearm owners per 100,000 population abroad with a similar indicator in Ukraine has been carried out. The peculiarities of the legal regulation of the use of coercive police measures in Ukraine under martial law conditions have been determined. The legal, social, domestic and psychophysiological factors that affect the decision-making by police officers on the possibility of using a registered firearm have been given.

Based on the conducted research, the study of special literature, and the analysis of the activities of practical police officers who have at least 5 years of service, it has been established that the components of psychophysical readiness for the use of service firearms are physical, psychological, fire (shooting) and tactical-special training. Ways of a complex combination of the specified areas of psychophysical readiness for the use of service firearms have been proposed.

Key words: *police officer, service firearms, psychophysical training, stress, extreme conditions, physical qualities, medical and biological indicators.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Боровик М. О., Надутий А. В., Лукін Б. П. Визначення компонентів психофізичної готовності поліцейських до застосування табельної вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 44–55. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.04>.

Citation (APA): Borovyk, M. O., Nadutyi, A. V., & Lukin, B. P. (2023). Determining the components of the psychophysical readiness of police officers to use service firearms under martial law conditions. *Law and Safety*, 1(88), 44–55. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.04>.